

УДК 321.01

Зелінська Марина Ігорівна,

к.політ.н., доцент, доцент кафедри
публічного управління та адміністрування
Маріупольського державного університету

КОНЦЕПЦІЯ “FAILED STATE”: РЕАЛЬНІСТЬ ДЛЯ РОСІЇ

Існування держав породжує бажання вчених якось їх класифікувати та впорядкувати згідно з етапами та темпами їх розвитку. Зокрема, крім термінів «weak» (слабка), «failed» (гинуча) і «failing» (вмираюча) держава, вчені стали оперувати термінами «collapsed» (зруйновані), «fragile» (тендітні), «traumatized» (пошкоджені) і «diminished» (скорочені) держави.

Деякі з цих термінів, як, наприклад, «fragile», частіше застосовують по відношенню до країн, які недавно вийшли з кризи або подолали громадянську війну, і мають у буквальному сенсі поки що досить хитку стабільність. Інші ж характеризують різні стадії руйнування державності.

Термін «гинуча держава» (failing state) відноситься до країн, які не здатні самостійно зійти з безкінечної траєкторії розпаду. До них в основному відносять Ліван, Гвінею, Ефіопію, Малі, Чад, Лівію (1).

За Р. Ротбергом (2), можливість чи неможливість, ефективність чи неефективність надання державою громадянам трьох груп політичних благ покладені в основу розподілу держав на сильні (strong states); слабкі (weak states); «держави, що не виконують своїх функцій» (failed states); «держави, що розпалися» (collapsed states).

Традиційно слабкі держави містять у собі етнічні, релігійні, лінгвістичні та інші міжгрупові вузли проблем, які з часом переходять із латентної конфліктної фази до відкритого збройного конфлікту. Головні індикатори економічного розвитку у слабких державах падають надзвичайно швидко, рівень корупції всередині країни зростає, форма правління часто саме – деспотія (3). Тобто проблема досить тонкої грані визначення в якому випадку держава слабка и являє собою саме «weak state», а в якому держава є яскравим прикладом failed state.

Але все ж таки, існує декілька визначальних характеристик failed state:

1. Органи державної влади більше не можуть застосовувати владні повноваження та рішення щодо громадян та територій (так звана втрата легітимності);

2. Державна влада не в змозі захистити свої кордони, що призводить до втрати території;

3. Розмивання легітимних повноважень у процесі приймання колективних рішень (колективна відповідальність);

4. Неможливість надання якісних та своєчасних державних послуг;

5. Нездатність реалізовувати ефективну державну політику;

6. Громадянські свободи та права людини більше не захищені та порушуються і з боку держави в тому числі;

7. Громадяни такої держави не матимуть фізичної безпеки та стабільної політичної та економічної систем;

8. Failed state показує нездатність взаємодіяти з іншими державами як повноправний член міжнародного співтовариства.

Є кілька причин, чому держава зазнає краху, наприклад грабіжницький і корумпований уряд, громадянські війни, геноцид і етнічне насильство.

Звичайно ж, для отримання статусу failed state достатньо лише декількох з вище перелічених ознак. І якщо ми з вами подивимося на перелік характеристик такого типу держави, то побачимо що більшість пунктів співпадають із ситуацією в РФ на момент грудня 2022 року.

Дійсно, як влучно зауважив Секретар РНБО Олексій Данілов щодо втрати органами державної влади в РФ своїх владних повноважень, влада у Росії переходить до рук кримінально-терористичного угруповання, що вже призвело до перетворення країни на failed state. Про це він написав у своєму мікроблозі у Twitter.

"Кремль в стадії втрати контролю. Влада на РФ стрімко переходить до рук кримінально-терористичного угруповання, силові функції делеговані кадировським каральним загонам і пригожинським зекам, пояснює Данілов. - РФ перетворилась на типову failed state. Далі – дестабілізація, демонтаж, депутатізація" (4).

Редактор видання The Economist Аркадій Островський в інтерв'ю Радіо НВ вказав на ознаку, яка є в другому пункті нашої характеристики failed state, а саме: Росія не має визнаних зовнішніх кордонів. «Бо вона, виходячи навіть з логіки Кремля, при тому, що вони вдали, що вони анексували території, вони їх не контролюють. Ніхто не знає зараз, де межі конституційні навіть закінчуються у Росії, тому що вона порушила не тільки кордони України, але вона порушила таким чином свої власні кордони, через цю ідіотську анексію, цю виставу, яку вони влаштували», — пояснив редактор The Economist, зазначивши, що РФ не контролює не лише Херсон, а й частину власної території — Кавказ і, зокрема, Чечню, де не дотримуються російських законів, а чинна влада не встановлена в конституційному порядку”.

Островський також вказав на те, що в Росії держава втратила монополію на насильство.

«Бо Путін уже багато років, оскільки головне завдання для нього — зберегтися при владі і втримати цю владу і це параноїдальна досить кремлівська влада, вона постійно створює якісь надструктури, паралельні структури», — пояснив він причину цього явища.

Одним із прикладів редактор The Economist назвав військову структуру Євгенія Пригожина, «колишнього карного злочинця, який набирає з російських колоній і в'язниць людей і кидає їх як «гарматне м'ясо» у Бахмуті» (5).

Також безсумнівна і класична ознака failed state в сучасному світі - це нездатність держави мати якихось реальних партнерів та союзників, підтримувати стабільні дипломатичні відносини з оточуючими країнами. А у росії підтримують її тільки ті держави, які фактично дуже сильно від неї залежать. Реальних союзників та партнерів у неї немає (6).

Можна також додати пункт щодо розмивання легітимних повноважень у процесі приймання колективних рішень (колективна відповідальність), а саме процес прийняття рішення щодо початку СВО в Україні, коли Путін розподілів відповідальність за цей крок між Радою Федерації, Думою та собою.

А ми з вами пам'ятаємо, що для визначення failed state достатньо лише декількох з вище перелічених ознак.

І тут ми повертаємося до одного з завдань нашого дослідження, а саме, уточнення дефініцій weak state та failed state.

Відповідно до наданих вище визначень, можемо сформулювати, що weak state – це, перш за все, слабка на економічному та безпековому рівні держава, яка не в змозі в повному обсязі задовольнити запити своїх громадян.

Якщо ж говорити про failed state, то це своєрідна «падаюча у прірву» держава, державно-політична влада якої втратила контроль над своїми територіями. Це своєрідна остання сходинка до повного знищення державності та переходу до статусу collapsed states.

Література:

1. Зелінська М. Інститут президентства в межах концепції "failed state" // Проблеми та перспективи розвитку державного управління в умовах реформування: [колективна монографія] / Заг. ред. Чечель А.О., Хлобистов Є.В. – Бельско-Бяла (Польща): Вища школа економіки та гуманітаристики, 2017. – 493 с.

2. Rotberg R. When States Fail. Causes and Consequences. – Princeton University Press, 2004. – 355 p.

3. Машура А. Слабкі держави як загроза міжнародній безпеці Available at: <https://www.facebook.com/112392788872170/posts/%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B1%D0%BA%D1%96-%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B8-%D1%8F%D0%BA-%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B0-%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%B9-%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%81%D1%96%D1%8F-%D0%BC%D0%B0%D1%88%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B0%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82-%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82%D1%83-/633213473456763/> > [Accessed 21 January 2015]

4. Росія вже перетворилася на failed state — Данілов. 03 листопада 12:41 // <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/rosija-vzhe-peretvorilasja-v-failed-state-danilov.html>

5. Чому Росія вже failed state — відповідає редактор The Economist

3 грудня, 08:26 // <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/rosiya-vzhe-failed-state-shcho-pro-ce-svidchit-redaktor-the-economist-50288303.html>

6. Чому росія заслужила статус failed state: держава путіна, що не відбулася.

// ПОЛІТИКА. 14 жовтня 2022, 18:16// <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/14/stattja/polityka/chomu-rosiya-zasluzhyla-status-failed-state-derzhava-putina-ne-vidbulasya>